

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКО-ХОРВАТСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ

Початки формування літературної мови хорватів і українців припадають на IX ст. Розглядаючи розвиток літературної мови на теренах Хорватії та України, заглиблюємося в ситуацію, що склалася з місцевими діалектними різновидами: у різних регіонах цих земель формувалися писемні мови на кількох діалектно-говіркових основах. Перші друковані хорватське та українське лексикографічні видання припадають на 1595 р. — словник Ф. Вранчича та 1596 р. — словник Л. Зизанія. Сьогодні кількість хорватських та українських лексикографічних видань, які б стосувалися цих двох мов, незначна. У статті представлено опубліковані та заплановані останніми роками хорватсько-українські лексикографічні видання.

Ключові слова: словник, українсько-хорватська / хорватсько-українська лексикографія, структура словникової статті.

Проблема розвитку й перспектив двомовної лексикографії є невід'ємною складовою частиною мовних, історичних, культурних, наукових контактів двох народів. З огляду на це метою нашої статті є представити українсько-хорватську лексикографію на тлі спільних історичних, культурних та соціолінгвальних чинників розвитку української та хорватської мов, здійснити огляд опублікованих останніми роками та запланованих на майбутнє хорватсько-українських видань. Коротко висвітлимо такі питання: формування літературної мови у хорватів та українців і взаємне зацікавлення контактами між двома народами; перші друковані перекладні хорватський та український словники; українсько-хорватські / хорватсько-українські словники кінця XX — початку XXI ст.; сучасні лексикографічні проекти.

Початки формування літературної мови хорватів, як і українців, припадають на IX ст. і пов'язані з розвитком старослов'янської мови. Упродовж історії політична ізоляція хорватських земель через державну неоднорідність (Габсбурзька монархія, Османське царство, Дубровницька республіка, Венеціанська республіка) спричинила певну культурну розрізненість хорватів. Окремі частини хорватського етнічного простору стали доволі самостійними культурними осередками, які перебували на різних шаблях суспільно-культурного розвитку. Така сама ситуація, як відомо, була властива українським землям: ослаблені південно-руські та західно-руські землі, зокрема, в XIV ст. потрапили у залежність: Київщина, Чернігово-Сіверщина, Переяславщина (Полтавщина), Поділля та Волинь аж до XVI ст. перебували під владою Великого князівства Литовського; Галичина з 1387 р. — під Польщею тощо. Тому, розглядаючи розвиток літератур-

ної мови на теренах Хорватії та України, неодмінно заглиблюємося в ситуацію, що склалася з місцевими діалектними різновидами, оскільки в різних регіонах їхніх земель формувалися писемні мови на кількох діалектно-говіркових основах.

Першим українським друкованим словником є церковнослов'янсько-український словник Л. Зизанія, що вийшов 1596 р. у Вільні під назвою «Лексис, Сирѣчь Реченїа, Вькратыѣсьбран(ъ)ны и из слов(н)скаго языка на просты(й) рускій діале(к)тъ истол(ъ)кованы» у книжці, що починається букварем «Наука ку читаню и розумѣню писма слов(н)скаго. ту ты(ж) ѿ сѣой тройци, и ѿ вчло-веченїи г(с)дни» і різними молитвами. Особливий інтерес становить його перекладна частина. Церковнослов'янські слова в ній перекладаються українською літературною мовою другої половини XVI ст. Загалом тут пояснено 1061 слово: *papa* — *тато, отець*; *basнь* — *казка, слово, байка*; *юноша* — *парубок, младетць*; *виновны* — *тот, который есть чему причиною* тощо. Отже, між церковнослов'янською та українською мовами проведено чітку межу¹.

Перший хорватський друкований латинсько-італійсько-німецько-далматинсько-угорський словник «*Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum: latinae, italicae, germanicae, dalmaticae et ungaricae*» Ф. Вранчича з'явився 1595 р. (див. рис. 1). Він зафіксував головні мовні особливості того часу: поєднання чакавиці та штокавиці, безперервний зв'язок південного та північного мовних комплексів. Автор словника сподівався на те, що «мовне койне поширяться вглиб регіону»², а також висловлював стурбованість, як зазначав у своїх «Горах» і поет того часу П. Зоранич, щоб «мову, якою спілкуємося» (*jezik kim orćimo*), не було «витіснено латинською» (*rošpiren latinskim*).

Протестантські рухи в Україні в XVI ст. сприяли залученню до писемної мови великої кількості слів із народної української мови. Узагалі епоха Ренесансу та бароко в Україні внесла живомовний струмінь у літературну мову. Загальнонародна розмовна лексика проникла і в книжно-церковну, і в актову, і в художню мову українського письменства. А хорватські протестанти Ю. Далматин та С. Конзул переклали Біблію «на словінську (слов'янську. — Л. В.) чи хорватську мову» («*va ovom našem slovinskom ili hrvackom jeziku*»), яка «мала багато спільного з кранською» («*s kranским jezikom mnogo sklada*»), щоб цей переклад послужив «передусім вам, хорватам і далматинцям, а також боснякам, візантійцям, сербам та болгарам» («*naiprvo vam, Hrvatom i Dalmatinom, potom takaiše Vošnakom, Bezjakom, Srblanom i Bulgarom*»)³. Так уперше прозвучали програмні вислови про мову, зрозумілу всім південним слов'янам.

Про цю епоху в розвитку української мови влучно висловився І. Франко: вона була «порою, в котрій у нас народилася і почала гарно розвиватися перша всеукраїнська, дійсно національна література», коли твори писані «мовою, зрозумілою по всіх усюдах Русі України»⁴. Від себе додамо: міркування вченого цілком доречні і щодо історії хорватської мови.

¹ Німчук В. «Лексис» Лаврентія Зизанія — перший український друкований словник // Ізборник. — <http://litopys.org.ua/zyzlex/zyz01.htm>

² Putanec V. Luteransko-protestantski biljeg u Vrančićevu peterojezičnom tječniku iz 1595 // Rasparava zavoda za hrvatski jezik. — Zagreb, 1991. — Br. 17. — S. 211–215.

³ Мові протестантських письменників присвячено працю Ф. Францева: *Francev F. Jezik hrvatskih protestantskih pisaca XVI vijeka* // Rad JAZU. — Zagreb, 1916. — Кнј. 212. — S. 147–225.

⁴ Франко І. Літературне життя полудневої Русі і Ян Коллар // Франко І. Зібрання творів : У 50 т. — К., 1986. — Т. 29. — С. 42–46.

82				
LATINE'	ITALICE'	GERMANICE'	DALMATICE'	VNGARICE'
Prinatus, a, m,	Principale	Der ūrnemeſt	Glazni	Feŭ
Prinō	Prima-mento	Am erſten	Parvoo	Eleuzeŭr
Primordia	Principij	Anfang	Pocſetak	Kezdeti
Prinūs, a, m,	Primo	Der eſt,	Parvi	Elsŭi
Princeps	Principe	Fürſt,	Poglavnik	Feyedelem
Principalis	Principala	Fürſtlich	Poglavie	Feu
Principium	Principio	Anfang,	Pocſetak	Kezdeti
Prior	Priore	Der vor der iſt	Pridany	Elsŭi
Prifcus, a, m,	Anticho	Alt	Dawaj	Regi
Priftinus, a, m,	Primo	Vorig,	Parvanyi	Elcübenni
Prinatūs, m,	Particolare	Sunderbar,	Iz varztiti	Tulaydon
Prinatim	Prinata-mente	Sunderbarlich,	Polſebi	Magan
Prinūus	Figliastro	Stief-ſun	Paſtorak	Moſtoba-ſra
Prinilegium	Prinilegio	Sunderbare fre-	Szloboschina	Szabadrag
Prinare	Prinare	Beranben (yhoi)	Od-barviti	El-venni
Prinūs	Prima	Ee,	Parvoo	Elcüb
Prinūs, a, m,	Particolare	Besüder, einzig	Oſoboyai	Magan valo
Pro	Per	Fur	Za	Erette
Proauus	Bis auo	Der ane,	Pra-did	lob atyának at-
Probus, a, m,	Da-bena	Frum, Guſt,	Dobar	Jamber (tya
Probare	Laudare	Gut achten,	Hvaliti	Decherni
Probrum	Villania	Buberey (lich)	Polozst	Szidalom
Probrulus, a, m,	Vinperoso	Voll ſchäd, uneer	Szramotan	Szidalmas
Procax	Laſtivo	Vnzüchtig,	Prez-ſirama	Fajtalan
Procedere	Andare	Fürhingen,	Naprid-hoditi	Eleumenni
Procella	Bozaſcha	Sturm wind	Vibar	Förgeteg zel
Proceres	Capi	Die fürnemeſte	Poglavicza	Fcū-emberek
Procerus, a, m,	Alto	Vaſſlang, hoch,	Narocit, viſok	Magas
Proceſſus	Proceſſo	Fürgang	Prohadyeny	Eleu mentzel
Procidere	Cascare	Nider fallen	Pri-paszti	Ellü-emi
Prociñtus	Apparecchio	Gerüſt,	Zpravlyeny	Keszulez
Proclivus	Chino	Geneigt	Nagnut	Haylot
Proclivitas	Inclinatione	Neigung	Nagnuty	Haylandofag
Procaſtinare	Prolongare	Auff ziehen	Protazati	Halogatni
Procreare	Genorare	Gebären	Roditi	Szeülni
Procul	Lontano	Von vernuß,	Daleko	Tavul
Procurare	Provedere	Fürſorgen, ſcha	Nasztoyati	Gondot viſelni
Prodire	Venir-ſuora	Ausgä, fürhinze	Kayti	Elcū yenni
Prodigalitas	Prodigalitā	Vnbauflichkeit,	Razmetanye	Tekozlas
Prodigium	Miracolo	Ein-wunder	Cudo	Choda
Prodigere	Consumare	Verthū, verzere	Polzatiti	El-tekozlanmi
Prohūus, a, m,	Prodiſſo	Vnhauflich,	Ne izpaer	Tehozlo
Prodere	Tradire	Verraden,	Izdati	El-arulni
Producere	Prodiure	Vorſtroken,	Iz-neszti	Eleü-hozni
Profanare	Disacrare	Ent-weihen	Oppoganiti	meg Vertetzetni
Profecto	Cercamento	Vzarlich, (mē, V gyztinu)	Vzarlich	Bizoni
Profectus	Proſiſto	Nutz, das zand	Napridak	Eleü menet

Profere

Puc. 1. Перекладний словник Ф. Вранчича (сторінка тексту).

Принадгдно зазначимо цікавий факт з історії хорватко-українських контактів: у середині XVII ст. хорватський просвітник Ю. Крижанич у граматиці (Гобольськ, 1665) детально описав мову північно-західного регіону Хорватії та на підставі даних багатьох слов'янських мов, у тому числі й української (хорватський славіст уперше використав відомий йому український матеріал), розробив власний тип загальнослов'янської граматики, де висвітлив відмінності окремої слов'янської мови — хорватської — від загального слов'янського типу, а також

визначив особливі риси, притаманні хорватській мові⁵. Хорватський славіст працював над ідеєю повернення слов'ян до витоків їхньої мови, яку намагався відродити. Як зразок цієї мови він використав граматику М. Смотрицького⁶.

Отже, початки становлення літературної мови та друкованої лексикографічної практики хорватів та українців відбувалися в подібних умовах, виходили з доволі близьких принципів, серед цих двох народів існувало і взаємне зацікавлення культурними контактами між ними⁷.

Незважаючи на давнє коріння українсько-хорватських взаємин, у наш час, на жаль, можемо похвалитися лише незначною кількістю хорватських та українських лексикографічних видань, які б стосувалися цих двох мов⁸.

Передусім відзначимо українсько-хорватський словник А. Менац та А. П. Коваль⁹, який відповідає усталеним науковим лексикографічним критеріям. На сьогодні це єдиний двомовний друкований українсько-хорватський словник, який має високий рівень структурування лінгвістичних елементів, повноту й вичерпність залучених до нього компонентів, можливість практичного використання репрезентованого матеріалу. Щоправда, з огляду на період його укладання (1979) щодо хорватського мовного матеріалу він є дещо застарілим, містить низку сербізмів, архаїзмів, історизмів, невідповідної сучасній хорватській академічній нормі лексики, натомість позбавлений лексики, яка характеризує сучасні реалії. У зв'язку з цим 1997 р. хорватистами Львівського університету розпочато роботу в лінгвістично-комп'ютерній групі проекту «Roxolania», 1999 р. у межах наукового проекту цієї групи було укладено «Українсько-хорватський комп'ютерний словник-мінімум».

⁵ Перше знайомство з українцями та з їхньою мовою відбулося у Ю. Крижанича в молоді роки: у Римі він пізнав українських уніатів, захопився їхніми ідеями створення християнського союзу Європи, до якого мали приєднатися як рівноправні народи і слов'яни.

⁶ Серед перших він поставив питання назви, історії, мови, національної своєрідності України та українців, намагався пізнати самобутність нашого народу, називаючи його *Rebus Rutenicis* (стосовно Московії — Росії). 1659 р., подорожуючи українськими землями зі Львова на схід, хорватський славіст змалював ситуацію в Україні часів І. Виговського, а в Ніжині написав короткі звернення до українців. У цих текстах за латинським письмом простежуємо приховані вражаючі знання автора з живої української мови тієї доби. Як відомо, Ю. Крижанич, хоча й висловився за об'єднання України з Московською державою, переконував московського царя поважати українців. Він потрапив до сибірського вигнання разом з українцями, прихильниками єдності з Московією.

⁷ Принагідно зазначимо, що Україна присутня в хорватській культурі протягом століть. Серед південних слов'ян перший переклад поезій Шевченка здійснено 1863 р. в Хорватії видатним письменником XIX ст. Августом Шеноа. Єдину книгу перекладів Кобзаря опубліковано в Загребі 1887 р. (видання Матиці хорватської). Там же вийшли друком переклади творів Марка Вовчка, Ю. Федьковича. З 1944 р. українська мова викладається в Загребському університеті, у чому є заслуга і української діаспори, яка сприяє виходу перекладів українських авторів, зокрема В. Стефаніка, Уласа Самчука та ін. Відродження україністики в Хорватії пов'язують з діяльністю славістів А. Флакера і А. Менац (їм вручено ордени президента України). Вони не лише ініціювали викладання української мови в загребському університеті, а й своїми працями сприяли розвитку хорватської україністики. У наш час у Загребському університеті функціонує кафедра україністики.

⁸ Існування протягом майже ста років об'єднаної сербсько-хорватської мови зумовило те, що в XX ст. увага дослідників-хорватистів зосереджувалася передусім на культурологічній проблематиці — літературознавстві, перекладах, критичних статтях, а також на вивченні пам'яток давньої хорватської писемності, створених усіма хорватськими діалектами тощо. Мова хорватів, яка почала називатися сербсько-хорватською / хорватсько-сербською, ніби відійшла на другий план, поступившись сербській її частині (не маємо на увазі вивчення хорватської мови самими хорватами, яке, зрозуміло, не припинялося). Не стала винятком і славістична наука в Україні, про що свідчать праці, які публікувалися на наших теренах (див. про це у праці: Васильєва Л., Веїнович Н. Хорватистика в Україні і світі // Вісн. Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка : Сер. філол. — Л., 2007. — С. 3–12).

⁹ Менац А., Коваль А. П. **Українсько-хорватський** або сербський словник. — Загреб, 1979. — 687 с. (виділення наше. — Л. В.)

Стосовно лінгвістичної системи досліджень та їх виходу в практичну площину робота в проєкті складалася з двох частин. Першу частину становила база української мови, яка складалася з трьох тисяч найчастотніших в українській мові слів. Її було укладено групою дослідників проєкту «Roxolania» на підставі частотного словника В. С. Перебийніс, словників кількох підручників української мови як іноземної, доповнено лексикою картин світу¹⁰. Друга частина становила переклад кожного слова хорватською мовою¹¹. Було розроблено й систему зворотного перекладу для персональних комп'ютерів, мета якої — формування бази для поширення різних продуктів, зокрема двосторонньої автоматизованої системи перекладу, а також систем, що їх застосовували б користувачі, які вивчають українську мову. Словники можна було використовувати для багатоцільових програмних забезпечень: бібліографія, видавнича справа, індексація та друкування електронних різновидів двосторонніх словників тощо. Укладено також хорватсько-український комп'ютерний словник-мінімум.

Щоб показати принцип укладання цього комп'ютерного словника, представимо структуру словникової статті українсько-хорватського словника. Усі реєстрові слова в ньому надруковано жирним шрифтом і розташовано в алфавітному порядку. Українські слова та їхні хорватські відповідники подано в початкових формах. Кожне окреме значення написано з нового рядка й виділено однією скісною лінією (\), після чого подано приклади його вживання. Після двох скісних ліній подано сталі вислови:

```
вежа, і [ч.]  
\ kula  
\ {техн.}водонапірна вежа = kula-rezervoar vodovoda  
\ zvonik  
\ toranj  
підняти  
\ podići, podižem  
\ ~ прапор = podići zastavu  
\ ~ ціни = podići cijene  
\ ~ на сміх = ismijati koga  
\ ~ питання = iznijeti, pokrenuti pitanje
```

Після трьох скісних ліній подано фразеологізми:

```
пройти  
\ proći, prođem  
\ шафа~через двері = otmar je prošao kroz vrata  
\ ~ лікування = završiti liječenje  
кандидат (тут і далі виділення напе. — Л. В.) ~ на виборах = kandidat je prošao na izborima  
\ \ вогонь, воду й мідні труби = proći kroz sito i rešet  
\ \ аж мороз/холодок~поза шкірого / спиною = jeza ne hvata / žmarci me podilaze.
```

Якщо у словнику наведено прислів'я або приказку, це відзначено у фігурних дужках:

```
вовк, а [ч.]  
\ vuk  
\ morski vuk = морський вовк  
\ \ vuk u janjejoj koži = вовк в овечій шкурі  
\ \ {posl.}tko se boji vukova, neka ne ide u šumu = вовка боятися — в ліс не ходити.
```

¹⁰ Васильєва Л., Віталіш Л., Партико З. Українсько-іншомовні комп'ютерні словники-мінімуми // Язык, культура и взаимопонимание : Материалы междунар. конф.— Л., 1997.— С. 345–346.

¹¹ Принагідно зазначимо, що в проєкті «Roxolania» було укладено й інші українсько-інослов'янські словники: українсько-словацький, українсько-болгарський, українсько-сербський.

У фігурних дужках зазначено ті галузі знань, у яких уживається відповідний термін:

вид, у [ч.]
\\ vid
\\ {грам.} доконаний вид = svršeni vid
\\ oblik
\\ вид енергії = oblik energije
\\ vrsta
\\ {біол.} види тварин = vrste životinja.

Хорватсько-український словник укладено за цим же принципом. Для прикладу наводимо словникові статті, які представляють іменник та дієслово. Щодо іменника, то крім зазначення його роду, подано ще граматичну форму родового відмінка однини:

račun, računa [m.]
\\ рахунок; розрахунок
\\ {ekon.} gospodarski ~ = господарський розрахунок
\\ звіт
\\ dati (položiti) ~ = дати (здати) звіт
\\ \\ raditi nešto za svoj ~ = робити щось для себе; робити щось на свою відповідальність
\\ \\ ne ide mu to u ~ = це йому не вигідно
podignuti, ~em
\\ підняти
\\ ~ na noge = поставити на ноги
\\ ~ ruku na sebe = накласти на себе руки
\\ піднести
\\ ~ u nebesa = піднести до небес; розхвалити
\\ спорудити, збудувати
\\ виховати
proći, prođem
\\ пройти, минути
\\ prošlo je ljeto = минуло літо
\\ проїхати
\\ перен. зійти з рук
\\ to mi je prošlo = це йому зійшло з рук
\\ \\ ~ na ispitu = здати екзамен
\\ \\ dobro ~ = мати успіх
\\ \\ oni će loše ~ = їм не позаздриш
\\ \\ prošla mi je misao kroz glavu = у мене з'явилась ідея.

Запропонований словник крім перекладу слова надавав інші можливості, наприклад можливість вивчення сталих висловів, найуживаніших фразеологічних одиниць, розмовної лексики, а також загальнонавчальної термінології різних галузей знань. Важливо було подати у словнику певну кількість термінів, оскільки він розрахований для початкового етапу підготовки фахівця-перекладача, якому необхідно знати і базову термінологію різних галузей знань.

У 2007 р. у підручнику «Хорватська мова»¹² опубліковано навчальний хорватсько-український словник. Оскільки такого словника в Україні і в Хорватії досі ще не укладено, його головною метою було забезпечити роботу з цим підручником. Навчальний словник містить безпосередній лексичний матеріал уроків, який становить понад 2500 загальнонавчаних слів. До нього включено всю лексику, представлену у вступних уроках до курсу, у полілогах, текстах, вправах уроків основного курсу, а також (до 15 уроку включно) — у додаткових

¹² Васильєва Л., Пешорда Д. Хорватська мова.— Л., 2007.— 311 с.

текстах уроків. Передбачено, що для роботи над лексикою додаткових текстів наступних 12 уроків студенти використовуватимуть уже хорватські лексикографічні видання, зокрема тлумачні словники.

До словника не ввійшли мовознавчі терміни, пояснення яких подано в коментарях після викладу граматичного матеріалу теми, а також лексика, яка потребує країнознавчих коментарів, оскільки її семантика містить національно-культурний компонент. Такі слова вміщено відразу після тексту разом з усталеними висловами, які можуть бути незрозумілими для студентів.

У словнику слова подано з наголосами відповідно до системи хорватської акцентуації (система становить чотири наголоси), а також з довготами. Наведено випадки зміни наголосу, у тому числі при дієвідмінюванні дієслів у теперішньому часі. До кожного дієслова наведено форму першої особи однини теперішнього часу, оскільки хорватська мова належить до мов, у яких інфінітив прозоро не визначає зразка дієвідмінювання. Наведемо кілька прикладів словникових статей:

а) іменники:

original *ім.ч.р.* оригінал
ormâr *ім.ч.р.* шафа
òrùžje *ім.ж.р.* зброя
òsam *числ.* вісім
òsâmljenôst *ім.ж.р.* усамітнення;

б) дієслова:

osigùrati, osigùrâm *дієсл.док.в.* (недок. **osigurávati**) забезпечити, застрахувати; **osigùrati se** забезпечитись, застрахуватись

osigurávati, osigùrāvâm *дієсл.недок.в.* (недок. **osigùrati**) забезпечувати, застраховувати; **osiguravati se** забезпечуватись, застраховуватись

òsjeçati, òsjeçâm (*дієсл.недок.в.* (недок. **òsjetiti**)) відчувати, почувати; **òsjeçati se** почуватись

òsjetiti, òsjetim *дієсл.док.в.* (недок. **òsjeçati**) відчутти, почути; **osjetiti se** почутись

oslobòditi, oslobòdim *дієсл.док.в.* звільнити, позбавити; **oslobòditi se** звільнитись, позбавитись

oslòviti, oslovim *дієсл.док.в.* ~**nekoga** звернутись до когось;

в) інші частини мови:

osim *пріім.* крім, окрім
òsnovân, -î, -â, -ô *дієпрікм.* заснований
òsoban, òsobnî, -â, -ô *прікм.* особистий
òsobit, -î, -â, -ô *прікм.* особливий
òvô *займ.* це.

Останнім часом хорватська лексикографія поповнилася виданням, присвяченим фразеології. Це словник хорватсько-інослов'янської компаративної фразеології¹³. Хорватські ФО у виданні представлено 540 одиницями зі сполучником *као*. У словнику представлено 517 українських фразеологізмів, які є відповідниками до хорватських. Українська мова в цьому словнику — одна з цільових мов¹⁴, а автором українських відповідників до хорватських ФО у словнику є Р. І. Тростинська. У компаративних фразеологізмах усіх слов'янських мов використано лише найуживаніші сполучники. Зокрема, в українській — *як* (лише в одному фразеологізмі — *наче*).

¹³ *Fink Arsovski Ž. Hrvatsko-slavenski gječnik poredbenih frazema.* — Zagreb, 2006. — 439 s.

¹⁴ Вихідною мовою у словнику є хорватська, а цільовими — словенська, македонська, болгарська, українська, російська, польська, чеська, словацька. Кількість фразеологізмів у цільових мовах така: 347 словенських, 486 македонських, 478 болгарських, 517 українських, 428 російських, 380 польських, 461 чеський, 503 словацьких.

При доборі еквівалентних інослов'янських відповідників до хорватських фразеологізмів у словнику автори звертали увагу на збіг образів компонента, з яким щось / хтось порівнюється. Передусім було відібрано фразеологізми з ідентичним образом. У разі їхньої відсутності наведено фразеологізм зі схожим образом. Якщо ж його не могли знайти, підбирали компаративні фразеологізми, які різнилися образами, але мали те саме фразеологічне значення. За повної відсутності компаративного фразеологізму з відповідним значенням у цільовій мові залишали порожнє місце (—). Наведемо приклад словникової статті однієї з ФО:

gorak kao pelin

1. jako gorak; 2. turoban, otužan (*тужливий*. — Л. В.)

slovenski — grenek kot pelin

makedonski <горчлив> като пелин

ukrajinski гіркий як полин

ruski горький как польнь

češki 1. hořký jako zemežluč (žluč); 2. <hořký> jako pelynek

slovački horký (trpký) ako blen (palina).

Після словникової частини наведено список фразеологізмів усіх дев'яти мов відповідно до алфавітного порядку їхніх перших компонентів.

Звичайно, словник не становить повного корпусу компаративних фразеологізмів цільових мов, проте демонструє спосіб функціонування компаративних фразеологізмів в українських та ще восьми слов'янських мовах, а також дає загальне уявлення про збіг або розходження фразеологічних структур, про однакові, схожі або зовсім різні образи, найчастіше зумовлені культурологічною, історичною або іншою близькістю слов'янських народів чи їхньою відмінністю.

Серед українських видань останніх років відзначимо українсько-хорватський словник лінгвістичної термінології (2008)¹⁵, автори якого поставили собі за мету відтворити українські лінгвістичні реалії хорватською мовою. У словнику представлено близько 7 тис. сучасних українських термінів (іншомовного походження та інтернаціональних), що формують українську терміносистему лінгвістичної лексики різних галузей мовознавства — фонетики, морфології, синтаксису, лексикології, стилістики.

У межах проекту «Словники України» під керівництвом чл.-кор. НАН України В. А. Широкова планується видання «Українсько-хорватського словника» обсягом 20 тис. слів. До наданого реєстру українською мовою вже підібрано хорватські еквіваленти. На сьогодні реєстр українських слів та їх переклад хорватською мовою в українсько-хорватському словнику має такий вигляд:

ГРАТИ , аю, аеш, недок	igrati, svirati
ГРАТИСЯ , аюся, аешся, недок.	igrati
ГРАФ , а, ч.	grof
ГРАФИНЯ , і, ж.	grofica
ГРАФІК 1, а, ч.	grafikon, dijagram
ГРАФІК 2, а, ч.	grafičar
ГРАФІЧНИЙ 1, а, е.	grafički, а, о
ГРАФІЧНИЙ 2, а, е.	grafički, а, о
ГРАФСЬКИЙ , а, у.	grofovski, а, о.

У реєстровій частині словникових статей, поданих кирилицею і латиницею, малими літерами поряд з реєстровим словом наведено граматичні ремарки.

¹⁵ Паламарчук О. Л., Стрельчук Г. П. та ін. Українсько-хорватський словник лінгвістичної термінології. — К., 2008. — 517 с. На кафедрі слов'янської філології Київського університету видано й інші українсько-інослов'янські словники лінгвістичної термінології, що містять ту саму українську базу, наприклад українсько-сербський.

Реєстрове слово подається в початковій формі великими літерами, з відмінковими закінченнями — малими. Після реєстрового слова малим шрифтом ремарки наведено в такій послідовності: закінчення родового відмінка однини та рід (ч. — для чоловічого роду, ж. — жіночого, с. — середнього): **ГРІШНИК**, а, ч. grešnik; **ГУБКА**, и, ж. spružva; **ГРОНО**, а, с. grozd; **ГУБИ**, ів, мн. usne. Прикметник наведено з родовими закінченнями: **ГРУПОВИЙ**, а, е. grupni, а, о, skupni, а, о. Займенник позначено граматичною ремаркою курсивом *займ.* При особових формах подано ще форму родового відмінка однини: **Я**, мене, *займ.* ja, мене/ме. Числівник позначено граматичною ремаркою курсивом *числ.*: **ЧОТИРИ**, *числ.* četiri; **ЧОТИРИСТА**, *числ.* četiristo. Прислівник подано з граматичною ремаркою *незм.*: **ГРІЗНО**, *незм.* surovo, okrutno. Службові частини мови містять граматичну ремарку: **ОБ**, *прийм.* u; **ЯК**, *спол.* kako.

Українські дієслова наведено у формі інфінітива із зазначенням виду. Якщо дієслова мають форми доконаного і недоконаного виду, їх подано в одній статті. В інших випадках дієслово доконаного виду представлено окремою статтею з відповідною вказівкою. Наприклад: **ГОТУВАТИ**, ю, еш, недок. pripremati, pripreivati.

Дієслова з часткою *-ся* подано окремою словниковою статтею, оскільки у хорватських відповідниках трапляються розходження у значеннях чи відтінках значень цих дієслів з формами без частки: **ГОТУВАТИ**, ю, еш, недок. pripremati, pripreivati; **ГОТУВАТИСЯ**, юсь, недок. spremati se, pripremati se.

Омоніми позначено арабськими цифрами, крапки після цифри не ставимо: **О 1**, *виг.* o; **О 2**, *прийм.* u.

Значення полісемічних слів позначено арабськими цифрами в круглих дужках, наприклад: **ДІЙСНІСТЬ**, ості, ж. (1) stvarnost, (2) realnost, (3) zbilja; **ВИГОЛОСИТИ**, ошу, осиш, док. (1) izgovoriti, (2) izrecirati; **ВИГОЛОШУВАТИ**, ую, уеш, недок. (1) izgovarati, (2) klicati. Відтінки значень багатозначних слів та синоніми подано через кому: **ЯСКРАВИЙ**, а, е. sjajan, blistan; **НОСТАЛЬГІЯ**, і, ж. nostalgija, čežnja.

Українсько-хорватський словник, без сумніву, стане у пригоді не лише викладачам і студентам з Хорватії та України, а й перекладачам, діловим людям, туристам, усім представникам цих країн, які вивчають або бажають вивчити українську чи хорватську мови та цікавляться ними.

Зазначимо, що сьогодні в мережі Інтернет є можливість користуватися низкою комп'ютерних словників, у тому числі українсько-хорватських та хорватсько-українських. Проте застосовувати їх, наприклад, з перекладацькою чи навчальною метою, на нашу думку, не варто.

(Львів)

L. P. VASYLYEVA

CONTEMPORARY UKRAINIAN-CROATIAN LEXICOGRAPHY

The formation of literary language of the Croats and the Ukrainians originated in the nineteenth century. Considering the development of literary language on the territory of Croatia and Ukraine, the author of the paper regards the situation of the local dialectal varieties: written languages with several dialect-patois basis were formed in different regions of these lands. The first printed Croatian and Ukrainian lexicographical publications date back to 1595 — a dictionary by F. Vrančič (F. Vrančić) and 1596 — the dictionary by L. Zyzaniy. Today a number of Croatian and Ukrainian lexicographic publications which consider these two languages are scarce. The paper presents the published and planned in recent years Ukrainian-Croatian lexicographical editions.

Key words: the dictionary, Ukrainian-Croatian / Croatian-Ukrainian lexicography, the structure of the dictionary entry.